

Ο ΣΕΒ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΝΘΗΔΩΝΟΣ Κ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΜΕΤΕΧΕΙ ΕΙΣ ΤΟ Θ΄ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΔΙΑ ΤΑ 200 ΕΤΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Τῇ εὐλογίᾳ τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πατρός ἡμῶν καί Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ.κ. Θεοφίλου, ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀνθηδῶνος κ. Νεκτάριος, Ἐξάρχος τοῦ Παναγίου Τάφου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξεπροσώπησε τό Πατριαρχεῖον εἰς τό Θ΄ Διεθνές Ἐπιστημονικόν Συνέδριον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὰ 200 ἔτη ἀπό τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως μέ θέμα: «Τά Οἰκονομικά τοῦ Ἀγῶνος -Ἡ ἐπίτευξη καί ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας», διοργανωθέν τήν 16^{ην} Ὀκτωβρίου 2020 καί ὠμίλησε διὰ τούς Πατριάρχας Ἱεροσολύμων Παΐσιον καί Δοσίθεον καί διὰ τήν Συνθήκην τοῦ Ὅρους Σινᾶ καί τόν Ἀχτιναμέν τοῦ Ὁμάρ Ἴμπν Χατάπ διὰ τῆς κάτωθι εἰσηγήσεως αὐτοῦ ἑλληνιστί:

“Τό Παλαίφατο Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων θεωρεῖ ὑψίστη τιμή τήν ἐκ μέρους τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος λίαν εὐγενῆ πρόσκλησιν διὰ νά συμμετάσχει εἰς τό 9^{ον} Διεθνές Ἐπιστημονικόν Συνέδριον πού διοργανώνει, καί τοῦ ὁποίου τό βασικόν θέμα εἶναι ἡ Ἑλληνική Ἐπανάστασις τοῦ 1821.

Ἐν πρώτοις ἐπιθυμῶ νά διαβιβάσω τάς Πατριαρχικάς εὐχάς καί εὐλογίας τοῦ Μακαριωτάτου Πατρός ἡμῶν καί Πατριάρχου τῆς Ἀγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ καί πάσης Παλαιστίνης κυρίου κυρίου Θεοφίλου τοῦ Γ΄ εἰς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν προσωπικῶς, ὅσον καί διὰ τήν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τοῦ Συνεδρίου, ὅλως δέ ἰδιαιτέρως τούς ἀδελφικούς ἀσπασμούς Αὐτοῦ πρός τόν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κύριον κύριον Ἱερώνυμον.

Εἵμεθα πεπεισμένοι διὰ τήν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τοῦ Συνεδρίου, τό ὁποῖον θά ἀναδείξει τήν διαχρονικήν μέριμναν καί προσφοράν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρός τό ὑπόδουλον Γένος, τήν Οὐσιαστικήν Μαρτυρίαν πίστεως χιλιάδων κληρικῶν καί μοναχῶν, τήν διατήρησιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καί τό ἀδούλωτον πνευματικόν φρόνημα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Τό θέμα τῆς παρούσης ἀνακοινώσεως περιγράφει ἀκροθιγῶς τούς ἀγῶνας δύο μεγάλων μορφῶν τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Ἱστορίας, τῶν Πατριαρχῶν **Παΐσιου Λαμπαρδῆ** καί **Δοσιθέου Σκαρπέτη** – Νοταῤᾶ, καί τάς προσπάθειάς των διὰ τήν ἀνάστασιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, καί τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους.

Τό δεύτερον σκέλος ἀναφέρεται εἰς τήν Συνθήκην τοῦ Ὅρους Σινᾶ καί τόν Ἀχτιναμέ τοῦ Ὁμάρ Ἴμπν Χατάπ, ὡς πηγάς τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεβίωσε τό ρωμαϊκόν Γένος.

Ἡ πρεσβυτις Μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀγιωτάτη Σιών, ἀπό τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ὑπάρξεως Αὐτῆς, πέραν τῶν ἄλλων χαρισμάτων καί χαρακτήρων της, εἶχε καί αὐτόν τόν τῆς Ἱεραποστολῆς, τῆς διαδόσεως τῆς θεόθεν ἀποκαλυφθείσης πίστεως.

Οὕτως ἐλαλήθη τό σωτηριῶδες μήνυμα κατὰ τήν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς εἰς

ἅπαντας τούς ἐν Ἱερουσαλήμ παρισταμένους, εἰς τὰς ἰδίαις αὐτῶν διαλέκτους, ἐν συνεχείᾳ δέ οἱ ἀγγελιοφόροι ἀπόστολοι ἐξεχύθησαν εἰς πάντα τὰ Ἔθνη, κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐντολὴν, μεταφέροντες τὴν καλὴν ἀγγελίαν.

Οὐχὶ ὅμως μόνον τότε, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ τούς αἰῶνας, ἐμερίμνουν διὰ τὴν ἀνόθευτον διατήρησιν τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, τόσον διὰ τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Πόλει συγκαλουμένων Συνόδων ὅσον καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς καὶ σωματικῆς παρουσίας αὐτῶν, περιέτρεχον Ἄρκτον καὶ Ἑῶν, λαμβάνοντες μέριμναν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ ἀληθὴς διαδοσκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, τῆς τάξεως καὶ παραδόσεως, διὰ κηρυγμάτων καὶ περιοδειῶν ἡθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐνισχύσεως καὶ διὰ ἐκδόσεως ἀναλόγων βιβλίων ἰδίοις ἀναλώμασιν.

Ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις τῆς Παλαιστίνης κατὰ τὸ ἔτος 638, ἐβύθισε τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων εἰς περίοδον μεγάλων θλίψεων, αἱ ὁποῖαι διεδέχοντο ἡ μία τὴν ἄλλην.

Οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν ἀγρίων κατὰ καιροὺς δεσποτῶν τῆς χώρας, τὰ Προσκυνήματα ἦσαν ἐγκαταλελειμμένα, οἱ ναοὶ σεσαθρωμένοι καὶ ἐτοιμόρροποι, οἱ Πατριάρχαι ἀποχειροβίωτοι, ἀποκωλυόμενοι καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐλευθέρας τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων ἐπιτελέσεως.

Ἐν μέσῳ καταιγίδων καὶ ἀπείρων δεινῶν, ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων διέσχισε δρόμον αἰώνων μέχρι καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης κατὰ τὸ ἔτος 1517 ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ Σουλτάνου Σελήμ Α΄, ὁ ὁποῖος κατέλυσε τὸ κράτος τῶν Μамελούκων, κατακτῆσας τὴν Παλαιστίνην τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὑπῆρξεν ἀφετηρία νέας ἱστορικῆς περιόδου διὰ τὴν Σιωνίτιδα Ἐκκλησίαν.

Ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δυναστείας τῶν Μамελούκων ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἦρθη τὸ μεσότοιχον, τὸ χωρίζον τὴν Παλαιστίνην ἀπὸ τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλληνικῶν χωρῶν, τῶν ὑποκειμένων εἰς τούς Ὀθωμανοὺς καὶ ἤρξαντο, νὰ συρρέωσι πανταχόθεν ἐλευθέρως Ἕλληνες προσκυνηταὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν, τινὲς δέ ἐξ αὐτῶν ἐπύκνωσαν τὰς ἀραιωθείσας τάξεις τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος, κοσμήσαντες διαδοχικῶς τὸν πατριαρχικὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον, ἐπιδεικνύοντες ἐνδιαφέρον οὐχὶ μόνον διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν Προσκυνημάτων καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, ἀλλὰ διὰ τὴν στήριξιν τοῦ Γένους κατὰ τούς σκοτεινοὺς αἰῶνας, καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν τέκνων τῆς Ἄγαρ.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16^{ου} αἰῶνος, τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων ἐκόσμησε σειρά συγγενῶν μεταξύ τῶν Πατριαρχῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Παΐσιος Λαμπαρδῆς (1645-1660), ἀνηψιὸς τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Παΐσιος ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ περί τὰ τέλη τοῦ 16^{ου} αἰῶνος, ἐκ γονέων εὐσεβῶν, Δημητρίου καὶ Βασιλικῆς. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ μαθήματα παρηκολούθησε ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ, εἰς παιδικὴν δέ ἡλικίαν ἐστάλη εἰς Ἱεροσόλυμα παρὰ τῷ θείῳ αὐτοῦ θεοφάνει, ὅστις παρέδωκεν αὐτόν ὡς ὑποτακτικόν εἰς τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον.

Κατὰ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δοσίθεον, ὁ Παΐσιος ὑπηρέτησε ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, ἐν συνεχείᾳ δέ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πλῆθος ἀκμαίων Μοναστηρίων, παραμένων ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀκτῆμων, ζηλωτῆς, ἀσκητικὸς καὶ φιλαλήθης.

Διά τό προβεβηκός τῆς ἡλικίας τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, παραιτηθέντος μετά εἴκοσι καί ἑννέα ἐτῶν πατριαρχίαν, διάδοχος αὐτοῦ ἐξελέγη ὁ συγγενής αὐτοῦ Θεοφάνης ὁ Γ΄ (1608-1644), ὅστις ἀπέστειλε τόν Παῖσιον ἡγούμενον τοῦ ἐν Ἱασίῳ Μοναστηρίου τοῦ Γαλατᾶ, τοῦ ἀνήκοντος εἰς τόν Πανάγιον Τάφον, χρηματίσας πνευματικός πατήρ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Βασιλείου.

Θανόντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 15^η Δεκεμβρίου 1644 τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους καί ταφέντος ἐν τῇ κατὰ Χάλκη Μονῇ τῆς Θεοτόκου, ἄληστον καταλιπὼν μνήμην, τῇ ἀρωγῇ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Βασιλείου, «πλούτῳ κομῶντος καί δυνάμει ἰσχύοντος παρά τοῖς βασιλείοις», ἐξελέγη ὁ ρηθείς Παῖσιος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων τήν 23^{ην} Μαρτίου 1645.

Ἐχειροτονήθη ἐν Ἱασίῳ κατ' ἐντολήν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παρθενίου ὑπὸ τοῦ Ἐξάρχου Μητροπολίτου Λαρίσης Γρηγορίου, τῶν Μολδαβῶν Μητροπολιτῶν Βαρλαάμ καί Ἀναστασίου καί τοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας Λεοντίου.

Εὐθύς μετά τήν χειροτονίαν αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καί ἔλαβε παρά τοῦ Σουλτάνου Ἱμπραήμ φερμάνιον περί τῶν πατριαρχικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων καί διά ξηρᾶς ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀναλαβὼν τά καθήκοντα αὐτοῦ.

Τήν ἐκλογήν αὐτοῦ ὁ Παῖσιος ἀνήγγειλε τῷ τσάρῳ τῆς Μόσχας Μιχαήλ. Ὁ Παῖσιος ἐμερίμνησεν ἀμέσως μετά τήν ἀνοδὸν του εἰς τόν θρόνον διὰ τήν ἐπικοινωνίαν αὐτοῦ πρὸς τήν Ρωσικὴν Ἀρχήν, ἐλπίζων, ἵνα λάβῃ παρ' αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐλεημοσύνην καί ὑπεράσπισιν διὰ τὰ Πανάγια Προσκυνήματα ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δέ διὰ νά προετοιμάσῃ τό ἔδαφος διὰ τήν ἀλλαγὴν τῆς τύχης τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλωστε, μεσοῦντος τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, σύσσωμος ὁ Ἑλληνισμός, διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἡγεσίας, κατόπιν τῶν πικριῶν καί ἀπογοητεύσεων πού ἐδοκίμασεν ἐκ τῆς χριστιανικῆς Δύσεως, στρέφει τήν προσοχήν αὐτοῦ καί στηρίζει ἀπάσας τὰς ἐλπίδας εἰς τήν Ὀμόδοξον Ρωσίαν.

Αἱ ἐκκλήσεις τῆς περιόδου αὐτῆς σχετίζονται μετά τοῦ πολέμου τῆς Κρήτης κατὰ τό 1645, διότι ἅπαντες θεωροῦν τήν νῆσον Κρήτην καί τήν ἀντίστασιν αὐτῆς κατὰ τοῦ κατακτητοῦ ὡς προπύργιον διὰ τήν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους.

Ἡ ἀποφασιστικότης τῶν πολεμικῶν γεγονότων τῆς Κρήτης χαλυβδώνει τήν θέλησιν αὐτῶν διὰ ἓνα ἀγῶνα μέχρις ἐσχάτων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἑλευθερίας.

Τά ἐμφανῆ ἵχνη φθορᾶς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τά σημεῖα κοπώσεως καί ἠθικῆς κάμψεως τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, ἐν συνδυασμῷ μετά τῶν προφητικῶν θρύλων περί τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ γένους εἰς τήν ἀρχαίαν δόξαν, ἐδραίωσαν τήν πίστιν καί ἀνεπτέρωσαν τὰς ἐλπίδας των, ὅτι πλησιάζει ὁ χρόνος διὰ σημαντικόν γεγονός, τό ὁποῖον θά ἀλλάξῃ τήν πορείαν τῆς τύχης τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Διὰ μίαν ἀκόμη φοράν οἱ Ἕλληνες πιστεύουν, ὅτι ὁ ἐλεύθερος χριστιανικός κόσμος θά ἐπιδείκνυε ἐνδιαφέρον καί συμπάθειαν πρὸς τό δράμα αὐτῶν, συμβάλλοντας ἐμπράκτως εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του.

Ὁ Πατριάρχης Παῖσιος μικρόν διαμείνας ἐν τῇ Ἀγίᾳ Πόλει πρὸς διευθέτησιν τῶν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπληροφορήθη περί τοῦ θανάτου τοῦ Τσάρου Μιχαήλ καί περί τῆς ἀναρρήσεως εἰς τόν θρόνον τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἀλεξίου, γεγονός τό ὁποῖον

ἔδωκεν ἀφορμήν εἰς τόν Πατριάρχην Παΐσιον, ἵνα ἀποστείλῃ εἰς Μόσχαν νέον γράμμα τήν 21^η Σεπτεμβρίου 1645, ἐν ᾧ ἔγραφεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶχεν αὐτόν «μέγαν ὑπερασπιστήν, ἰσχυρόν στῦλον καί θερμόν βοηθόν».

Ὁ Πατριάρχης Παΐσιος δὶς ἤδη ἐπισκεφθεὶς τήν Μόσχαν κατὰ τὰ ἔτη 1636 καί 1638 ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Θεοφάνους, ἠδυνήθη νά κατανοήσῃ τήν μεγάλην σπουδαιότητα τοῦ βασιλείου τῆς Μόσχας διὰ πᾶσαν τήν ἐν πικρᾷ δουλείᾳ χειμαζομένην ὀρθόδοξον Ἀνατολήν, καί διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νά ἐπικοινωνήσῃ πρός τήν Ἀρχήν τῆς Μόσχας οὐ μόνον διὰ γραμμάτων, ἀλλά καί αὐτοπροσώπως ἐπισκεπτόμενος αὐτήν ὡς Πατριάρχης, ὡς καί ὁ προκατόχος αὐτοῦ Θεοφάνης. Οὕτω δέ ὁ Πατριάρχης Παΐσιος ἀπεδήμησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας κληρικῶν καί λαϊκῶν εἰς Μολδοβλαχίαν καί ἐξ αὐτῆς εἰς Μόσχαν, ἔνθα ἀφίκετο τῇ 27^η Ἰανουαρίου 1649, καταλύσας ἐν τῷ ἐν Κρεμλίνῳ Μοναστηρίῳ Τσοῦδωφ, τῇ δέ 4^η Φεβρουαρίου ἐγένετο δεκτός ὑπὸ τοῦ Τσάρου Ἀλεξίου μετ' ἐκτάκτων τιμῶν, ὃν προσεφώνησε διὰ μακρῶν.

Ἐπεσκέφθη ἀκολουθῶς τόν Πατριάρχην Μόσχας καί πάσης Ρωσίας Ἰωσήφ, καί τήν 2^η Μαρτίου ἀπέστειλε γράμμα τῷ Τσάρῳ, δι' οὗ καθίστα γνωστόν τόν διττόν σκοπόν τῆς ἐπισκέψεως Αὐτοῦ! δηλαδή ἐλεημοσύνην διὰ τόν Πανάγιον Τάφον καί ὑποστήριξιν εἰς τόν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἐν δουλείᾳ εὐρισκομένου ἡμῶν Γένους.

Ὁ Πατριάρχης Παΐσιος ἐφρόνει ὅτι οἱ Κοζάκοι, οἱ ὁποῖοι με τάς ριψοκινδύνους ἐπιδρομὰς κατὰ μῆκος τῆς Μαύρης θαλάσσης παρηνόχλουν διαρκῶς τοὺς Τατάρους καί τοὺς Τούρκους, ἦταν μία ὑπολογίσιμος δύναμις, ἡ ὁποία τήν κατάλληλον στιγμήν θά ἠδύνατο νά δώσῃ τό τελικόν κτύπημα κατὰ τῶν Τούρκων, ἰδιαιτέρως ἔάν εὐρίσκοντο ὑπὸ τήν προστασίαν τῆς Μόσχας.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, περιοχαί τινες ἐκ τῶν στεππῶν τῆς Οὐκρανίας ἐκατοικοῦντο ὑπὸ διαφόρων κοινοτήτων Κοζάκων ποικίλης προελεύσεως, οἱ ὁποῖοι ἐπεθύμουν τήν ἀνεξάρτητον ζωήν, τήν μή ὑπαγωγήν αὐτῶν εἰς τάς κυβερνήσεις κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγοντο τά ἐδάφη αὐτά, μή ἀρνούμενοι ὅμως νά προσφέρουν τάς ὑπηρεσίας τῶν εἰς αὐτά.

Ἡ σημαντικώτερα ἀπὸ αὐτάς ἦτο ἡ Ζαποροζκάγια (τό στρατόπεδον τῶν Κοζάκων εἰς τήν πέραν τοῦ Δνειπέρου πλευράν), ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη κατὰ τό μέσον τοῦ 16^{ου} αἰῶνος. Κατὰ τό ἔτος 1638 οἱ Κοζάκοι αὐτοί τοῦ Δνειπέρου, ἐξουσιαζόμενοι ὑπὸ τῶν Πολωνῶν ἀπώλεσαν μέρος τῶν προνομίων των, τὰ ὁποῖα ἀνέκτησαν μετὰ τήν πάροδον δέκα ἐτῶν, ταυτοχρόνως δέ ὁ ἀρχηγός αὐτῶν Bogdan Khmel'nickij, ἔλαβεν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῆς Πολωνίας Jean – Casimir τόν τίτλον τοῦ Χατμάνου. Κατόπιν τούτου οἱ Κοζάκοι ἐστράφησαν πρός τοὺς Ρώσους ἐπιδιώκοντες τήν μετ' αὐτῶν ἔνωσιν.

Διὰ τήν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης, ἐν ᾧ εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς τάς παραδουναβίους Ἡγεμονίας, συνῆψε σχέσεις καί ἤλθεν εἰς ἐπαφήν μετὰ τοῦ Χατμάνου τῶν Κοζάκων Bogdan Khmel'nickij, οὗτος δέ ἀπέστειλε εἰς Μολδαβίαν τόν συνταγματάρχην Siloujan Mouzelonskij διὰ νά συνοδεύσῃ τόν Πατριάρχην εἰς τήν Vinica τῆς Λιθουανίας εἶτα δέ εἰς Κίεβον καί Μόσχαν.

Ὁ βαθύτερος σκοπός καί τό σχέδιον τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου ἀπέβλεπεν εἰς τήν προσάρτησιν τῆς Οὐκρανίας εἰς τήν Μόσχαν καί ἐν συνεχείᾳ τήν ὑπαγωγήν τῆς Μολδαβίας ὑπὸ τήν προστασίαν τοῦ Τσάρου.

Τοιουτοτρόπως, ἡ Ρωσία, ἐπεκτείνοντας τὰ σύνορα αὐτῆς μέχρι τοῦ Δουνάβεως, θά ἐνισχύετο ἀπό τήν ἔνωση τῆς μετά τῶν λαῶν αὐτῶν καί θά ἤρχετο εἰς ἐπικοινωνίαν καί ἐπαφήν μετά τῶν ὑποδούλων Ὀρθοδόξων λαῶν. Ἡ σύμπραξις μετά τῶν λαῶν αὐτῶν θά συνέτριβε τήν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, κατὰ συνέπειαν δέ, θά ἔβλεπεν ἐπιτέλους ἐλευθέραν τήν ἑαυτοῦ πατρίδα.

Διακατεχόμενος ὑπὸ τοιούτων μυχίων σκέψεων καί σχεδίων, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ καί πατριωτισμοῦ, ἦλθεν εἰς ἐπαφήν μετά τοῦ Χατμάνου Khmel'nickij, εὐλογήσας τόν ἀγῶνα τῶν Κοζάκων ἐναντίον τῶν Πολωνῶν, προτρέψας τόν Χατμάνον, ἵνα τεθῇ ὑπὸ

τὴν προστασίαν τοῦ Τσάρου καί προσφερθεῖς, ἵνα μεσιτεύσῃ πρὸς εὐόδωσιν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ.

Ὁ Χατμάνος μετά τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ ἐξουσιοδότησαν τόν Πατριάρχην διὰ τὴν διαμεσολάβησίν Του, ἵνα τεθοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Μόσχας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐζητοῦν βοήθειαν διὰ τόν ἐναντίον τῶν Πολωνῶν αὐτῶν πόλεμον.

Ὁ Παῖσιος φθάσας εἰς Μόσχαν, κατὰ τὰς ἐπαφάς αὐτοῦ μετά τῶν ἀξιωματούχων καί αὐτοῦ τοῦ Τσάρου, ἀγωνίζεται διὰ τὴν προώθησιν τῶν σχεδίων του.

Τὴν 29^{ην} Ἰανουαρίου 1649, ἐπισκέπτεται τόν Πατριάρχην ὁ γραμματεὺς τῆς Δούμας καί, καθὼς τόν ἐρωτᾷ διὰ τὴν ὑγιείαν του καί τόν σκοπὸν τοῦ ταξιδίου του, ὁ Παῖσιος θά ἀναφερθῇ εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Οὐκρανίας εἰς τὴν Μόσχαν.

Εἰς τὰς ἐπερωτήσεις τοῦ γραμματέως τῆς Δούμας, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐδήλωσεν ὅτι ἤκουσεν ἀπὸ τόν Bogdan Khmel'nickij νὰ λέγῃ, ὅτι Κιρκάσιοι μετά τὴν σύναψιν εἰρήνης μετά τῶν Πολωνῶν, ἐν συνεργασίᾳ μετά τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας, διὰ τῆς Μολδαβίας καί Βλαχίας θά ἐβάδιζον ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Κατὰ τὴν 4^{ην} Φεβρουαρίου 1649 ὁ Τσάρος, παρουσίᾳ τῶν Βογιάρων καί τῶν Ἀξιωματούχων τῆς Αὐλῆς, θά ὑποδεχθῇ ἐν τῇ χρυσοῇ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου τόν Ἑλληνα Πατριάρχην, αὐτὸς δέ ἐν τῇ προσφωνήσει αὐτοῦ, ἀποκαλεῖ τόν Ἀλέξιον, κληρονόμον τοῦ θρόνου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καλεῖ δέ αὐτόν, ἵνα λυτρώσῃ τοὺς Ἑλληνας, ὡς ἄλλος Μωϋσῆς ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων.

Ἄλλ' ὅμως ἐν Μόσχᾳ ὁ Ἑλλην Πατριάρχης δέν ἔλαβε τὴν ποθητὴν συμπαράστασιν διὰ τὴν πρότασίν Του ὡς πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τῶν σχεδίων Του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος Του.

Ἰδιαιτέρως εἰς τὸ θέμα τῶν Κοζάκων, ἡ στάσις τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἀπολύτως ἀρνητικὴ.

Ὁ Ρῶσος ἱστορικός Ν. Καπτέρεφ ἀναφέρει ὅτι ὁ Πατριάρχης Παῖσιος ἐδυσσαρεστήθη τὰ μέγιστα ἐκ τῆς ἀρνητικῆς ἐκβάσεως αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς.

Ἀναμφιβόλως, ὁ Πατριάρχης ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Μόσχας μέ αἰσθήματα ἀνειπώτου πικρίας διὰ τὴν στάσιν τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ ἐλληνικόν θέμα.

Ἡ συνεχὴς ἐμπόλεμος κατάστασις καί αἱ προστριβαὶ μετά Πολωνῶν, Λιθουανῶν καί Σουηδῶν καί πέραν τῶν φλεγόντων ἐσωτερικῶν τῆς προβλημάτων, ὅπως εὐστόχως σημειώνει ὁ Ν. Καπτέρεφ, δέν ἐπέτρεπε εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ ἀναλάβῃ πολεμικὴν δράσιν κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τοιοῦτον πόλεμον κατά τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς, χάριν τοῦ ὁποίου ὁ Παῖσιος μετὰ τόσου ζήλου καὶ πάθους εἶχεν ἐπιδοθῇ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἦτο ἀδιανόητον διὰ τὴν Ρωσίαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

Τὰ μὲν σχέδια τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Κοζάκων καὶ τῆς Ρωσίας παρέμειναν ἀτελέσφορα, ἡ συμβολή τοῦ Παΐσιου διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Οὐκρανίας μετὰ τῆς Ρωσίας εἶναι γεγονός ἀδιαμφισβήτητον, παρ' ὅλην τὴν προσπάθειαν ἀποσιωπήσεώς του σκοπίμως.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Παῖσιος ὑπῆρξεν ὁ πρωτεργάτης καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Οὐκρανίας μετὰ τῆς Μόσχας.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ἑλλήνου Πατριάρχου διὰ τὴν ὑλοποίησιν τῶν πολιτικῶν του σχεδίων ἦτο ἀνεξάντλητος. Ὁ Παῖσιος θὰ ἀρχίσει νέον κύκλον ὁχλήσεων καὶ πιέσεων πρὸς τὸν Τσάρον, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς τὸν Πατριάρχην Μόσχας Νίκωνα, οὐχὶ βεβαίως διὰ γραμμάτων ἢ ἀγγελιοφόρων, ἀλλὰ διὰ γνωστῶν προσωπικοτήτων μεγάλου κύρους καὶ σεβασμοῦ, σπουδαίων Ἱεραρχῶν τῆς ἀνατολῆς, πού ἐπισκέπτονται τὴν Μόσχαν.

Οἱ πνευματικοὶ ἡγέται τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, παρὰ τὰς ἐπιμόνους των προσπάθειάς ἀπέτυχον εἰς τὸν ἀντικειμενικόν αὐτῶν σκοπόν, πού ἦτο ὁ πόλεμος τῆς Τσαρικῆς Ρωσίας κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Παρὰ ταῦτα, ἡ πνευματικὴ ἡγεσία αὐτοῦ οὐδέποτε ἐγκατέλειψε τὴν προσπάθειαν ἐνδυναμώσεως τῆς Ρωσίας διὰ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς Οὐκρανίας. Παῖσιος, Γαβριήλ, Βλάσιος, Ἀθανάσιος Πατελάρος, ἀργότερον ὁ Δοσίθεος, καὶ ἐν συνεχείᾳ πλῆθος Ἱεραρχῶν καὶ ἡγητόρων εἰργάσθησαν μετὰ πάθους διὰ τὴν πολιτικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ρωσίας, διότι εἰς τὴν ἄνοδον τῆς Μόσχας ἐστήριξαν τὰς ἐλπίδας αὐτῶν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους.

Πατριάρχης Δοσίθεος

Μεταξὺ τῶν μεγάλων φωτισμένων μορφῶν τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, μέλος ἀδιαμφισβήτητον τυγχάνει ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος.

Ἐγεννήθη τῇ 31^η Μαΐου 1641 ἐν Ἀραχώβῃ τοῦ δήμου Φελλόης τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, ἐν Πελοποννήσῳ, ὑπαγομένης τότε ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Κορίνθου. Ὁ πατὴρ του Νικόλαος κατήγετο ἐξ Ἀραχώβης, ἡ δὲ μήτηρ του Ἄννα ἐκ τῆς παρὰ τὴν Ἀράχωβαν Ζεονίκης. Ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου Γρηγόριος Γαλανός, ὁ ἐξ Ἀμυκλῶν, ἐγένετο ἀνάδοχος τοῦ Δοσιθέου, ὁ δὲ πάππος τούτου Γρηγόριος ἐμόναζε τότε, ὑπὸ τὸ ὄνομα Γερμανός, ἐν τῇ παρὰ τὴν Κόρινθον Μονῇ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι ἐπροστάτευσαν τὸν Δοσίθεον, ἐκπαιδευθέντα πιθανῶς ἐν τῇ εἰρημένῃ Μονῇ.

Χειροτονηθεὶς διάκονος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κορίνθου Γρηγορίου, μετέβη τῷ 1657 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς εὐρεσιν θέσεώς τινος, ἐκεῖ δὲ γνωρίσας τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Παῖσιον (1645-1660) προσελήφθη ἔκτοτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, μεθ' ἧς ἀδιασπάστως συνεδέθη. Εὐθύς δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ νέου σταδίου του ὑπῆρξε μάρτυς τῶν μεγάλων ἀγώνων, οὓς διήγαγον οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ἐναντίον τῶν ἑτεροδόξων ὑπὲρ τῶν προσκυνημάτων, ἰδιαιτέρως δὲ παρηκολούθησεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τοὺς ἀγῶνας καὶ προσπάθειάς τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς Μόσχας ὑπὲρ

τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους.

Διάδοχος τοῦ Παΐσιου ἐξελέγη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Σιναΐτης Νεκτάριος (1661-1669), ὅστις προεβίβασε τόν Δοσίθεον εἰς Ἀρχιδιάκονον καί συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς περιοδεΐας πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου, ἢ καί μόνον ἀπέστειλεν αὐτόν, ὡς Ἐξαρχον εἰς περιοδεΐας, καθ' ἃς πολλάκις περιέπεσεν εἰς χειῖρας ληστῶν. Ὁ Νεκτάριος, μεγάλως ἐκτιμήσας τόν ζῆλον καί τὴν ἱκανότητα τοῦ Δοσιθέου, ἐχειροτόνησεν αὐτόν Πρεσβύτερον καί τῇ 23^η Σεπτεμβρίου 1666, μόλις τό 25^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ ἄγοντα, Μητροπολίτην Καισαρείας, ἀνέθηκε δέ εἰς αὐτόν διαφόρους ἀποστολάς. Μετά τριετίαν ὁ Νεκτάριος παρητήθη, διάδοχος δ' αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελεύσεως συνόδου, τῇ 23^η Ιανουαρίου 1669, ἐξελέγη ὁ Δοσίθεος.

Ἰδού λοιπόν πεδίον λαμπρόν διὰ τόν φέρελπιν Πατριάρχην, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη κατὰ πάντα ἄξιος τοῦ ἀξιώματος τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, μεγάλην καί ἔνδοξον ἀναπτύξας δρᾶσιν. Μεταβάς ἅμα τῇ ἐκλογῇ του εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐπελήφθη τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος. Ἐκδόσας περὶ αὐτῆς εἰδικὰς διατάξεις, κατῴρθωσε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἱκανήν, ὅπως διεξάγῃ τοὺς πολυμνήτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῶν προσκυνημάτων τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐρρύθμισε καί τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ζωὴν. Εὐρών δέ τό Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ὁ Δοσίθεος βεβαρημένον ὑπὸ χρέους, ἀνέλαβε μακράς περιοδεΐας ἀνά τὰς Ἑλληνικὰς καί λοιπὰς Ὀρθοδόξους χώρας, ἐκτελῶν ταυτοχρόνως ἔργον εὐαγγελιστοῦ καί διδασκάλου. Ἐντεῦθεν δέ κατέστη πασίγνωστος, ἀπέκτησε μέγαν κύρος καί πρὸς αὐτόν κατέφευγον πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι πρὸς ἐπίλυσιν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Συλλέξας δέ ἱκανὰ χρήματα κατὰ τὰς πρώτας περιοδεΐας του καί ἀποκτήσας κτήματα ἐκ δωρεῶν ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου, οὐ μόνον τὰ χρέη ἐξεπλήρωσεν, ἀλλὰ καί προέβη εἰς ἀνακαινίσεις τῶν προσκυνημάτων. Οὕτω δέ δι' ἀγῶνων ἀνεκδιηγῆτων ἐναντίον τῶν Λατίνων, παρὰ τῶν ὁποίων δὲς ἐκινδύνευσεν νὰ δολοφονηθῇ, κατῴρθωσεν ὁ Δοσίθεος ν' ἀνοικοδομήσῃ τόν ναόν τῆς Βηθλεέμ, τοῦ ὁποίου ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τῷ 1672.

Μαθητεύσας ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ πνευματικοῦ Αὐτοῦ Γαμαλιήλ, ἐνστερνίσθη καθ' ὅλοκληρίαν τόν πόθον, τὰ πιστεύω καί τοὺς ἀγῶνας τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου διὰ τὴν ἐκ τῆς Ρωσίας ὑποστήριξιν εἰς τό ζήτημα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους ἀπὸ τόν Τουρκικόν ζυγόν, ἐστήριξε δέ καί αὐτός τὰς ἐλπίδας Αὐτοῦ εἰς τό ξανθόν γένος. Μετά τὴν πάροδον πεντήκοντα ἐτῶν, ἀναλαμβάνει ἱεράν ἐκστρατείαν πρὸς τοὺς ἐκεῖ κρατοῦντας ἐκλιπαρῶν τόν Τσάρον Μεγάλον Πέτρον.

Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος συνεχῶς ἐξώθει τόν Τσάρον, ἵνα ἀναλάβῃ ἀποφασιστικόν πόλεμον τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Οὐδέποτε ἔπαυσεν ἡ φροντίς αὐτοῦ, ἵνα καταστῇ ἡ Ρωσία ἰσχυρά καί ὑπολογίσιμος δύναμις.

Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ ἀπέστειλε μακροσκελεστάτην ἐπιστολὴν τὴν 2^{αν} Αὐγούστου 1700, συμβουλεύσας τόν Μέγαν Πέτρον, ἵνα συνάψῃ στενοὺς δεσμούς μετὰ τῶν Κοζάκων, ἐπαγρυπνῶν συνεχῶς ὁ Αὐτοκράτωρ, ἵνα μὴ οἱ Κοζάκοι ἀπωλέσωσιν τὴν πολεμικὴν αὐτῶν δεξιότητιν καί ἐτοιμότητα, διότι οὗτοι ἠδύναντο εἶναι συνεχῆς καί σοβαρὰ ἀπειλή διὰ τοὺς Τούρκους.

Ἡ Ρωσικὴ Κυβέρνησις ὅμως οὐδέποτε ἔτρεφεν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Κοζάκους, διότι οὗτοι εἶχον συμμαχήσει μετὰ τῶν θανασίμων ἐχθρῶν τῆς Μόσχας, τοὺς Τατάρους. Ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις, πέραν τῆς οἰκονομικῆς καί γενναιοδώρα

φραστικῆς ὑποστηρίξεως ἐκ τῆς Μόσχας, ἀντεμετωπίζετο διά σκεπτικισμοῦ καί ἀφαντάστου ὑστεροβουλίας.

Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, ἀπὸ τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1667, Μητροπολίτης ἔτι Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, μέ κίνδυνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰργάσθη ὡς μυστικός πράκτωρ τῶν Ρώσων, διότι ἀκολουθῶν τὰ σχέδια τῶν προκατόχων αὐτοῦ Παΐσιου καί Νεκταρίου, ὁραματίζετο μίαν ἰσχυράν Ρωσίαν, ἡ ὁποία θά ἐβοήθει τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἐκ τῆς πικρᾶς Ὀθωμανικῆς δουλείας.

Τὴν δρᾶσιν του ταύτην ὁ Δοσίθεος ἐθεώρει ὡς καθῆκον Αὐτοῦ πρὸς τὴν Ρωσίαν, τὴν Ὁρθοδοξίαν, τὸν Θεόν καί ὅλως ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν ἑαυτοῦ χειμαζομένην πατρίδα, καθ' ὅλην δέ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὑπῆρξεν ὁ ἐπίσημος σύμβουλος καί καθοδηγητὴς τῶν Ρώσων πρεσβευτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἦλπιζεν ὁ Δοσίθεος, ὅτι ὁ Μ. Πέτρος τῆς Ρωσίας ἔμελλε νά ἀπελευθερώσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν Τούρκων, ὅθεν ἀνυπολογίστους παρέσχεν εἰς αὐτόν πολιτικὰς ὑπηρεσίας.

Χωρὶς νά παύσῃ τὴν ἄλλως ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν του, τὴν ἵδρυσιν τῶν σχολείων ἐν Μόσχᾳ καί ἀλλαχοῦ καί τυπογραφείων, τὴν ἔκδοσιν ὀγκωδεστάτων τόμων, περιεχόντων ἀρχαῖα συγγράμματα, καί χωρὶς νά παύσῃ τὰς διαρκεῖς περιοδείας του, ὅλην τὴν προσοχὴν του ἐφεξῆς εἶχεν ἐντεταμένην εἰς τὰ ζητήματα τῶν Ἁγίων Τόπων. Τόμον δέ ὀλόκληρον δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἡ ἀφήγησις τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν του. Τῇ 7^ῃ Φεβρουαρίου 1707, μόλις καταφθάσας τὸ 66^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀπεβίωσεν ὁ μέγας Πατριάρχης ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγιοταφίτικῳ Μετοχίῳ. Τριάκοντα καί ὀκτὼ ἔτη χρηματίσας Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὁ Δοσίθεος, οὐδέ δύο ὀλόκληρα ἔτη διέμεινεν ἐν Ἱεροσολύμοις, τετράκις μόνον μεταβάς ἐκεῖ (1671, 1675, 1678, 1683). Καί τὴν μὲν πρώτην φοράν ἀνωκοδόμησε τὸν Ναὸν τῆς Βηθλεέμ, τὴν δευτέραν τὴν Μονὴν τῆς ἀγίας Θέκλης, τὴν τρίτην, τὴν Μονὴν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, τὴν τετάρτην τὴν Μονὴν τοῦ ἀγίου Σάββα. Διαρκῶς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου καί περιοδεύων ἀνέπτυξε μεγίστην δρᾶσιν ἐν τῇ καθ' ὅλου Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ταύτην δ' ἐνίσχυσε διά τῶν πολυτίμων συγγραμμάτων, ἅτινα ἐδημοσίευσεν.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Ὁρους Σινᾶ καί ὁ Ἀχτιναμές τοῦ Ὁμάρ Ἴμπν Χατάπ ὡς πηγαί τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διά τῶν ὁποίων ἐπεβίωσε τό ρωμαϊκὸν Γένος.

Εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς Ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ Ἅγιοι Τόποι κατεῖχον σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς ἅπαντας τοὺς χριστιανικοὺς λαούς. Τὰ ἱερά τῆς πίστεως ἡμῶν σεβάσματα συνεκίνουν βαθύτατα τὰς καρδίας τῶν πιστῶν. Ὁ διάπυρος πόθος καί ἡ ἀγάπη τῶν χριστιανικῶν λαῶν πρὸς τὴν ἀγίαν Γῆν, ἰδιαιτέρως κατανοεῖται, ἀφ' ὅτου ὁ πρῶτος χριστιανὸς αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων (Βυζαντίου) Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καί ἡ μακαρία μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη, κινούμενοι ἐξ ἐνθέου ζήλου, διά νά ἐξάρουν τὰ τρία κυριώτερα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τὴν Γέννησιν, τὴν Ἀνάστασιν καί τὴν Ἀνάληψιν, ἵδρυσαν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐπὶ τῶν καθηγιασμένων ὑπὸ τῶν γεγονότων τόπων, μεγαλοπρεπεστάτους Ναοὺς, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν τὰ σπουδαιότερα καί καλλιτεχνικότερα ἔργα τῆς Βυζαντινῆς

Αρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γῇ.

Τό ὑψηλόν καί ἀξιομίμητον παράδειγμα τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντος ὑπέρ τῶν Ἀγίων Τόπων τῶν θεοστέπτων αὐτῶν βασιλέων, ἀκολουθοῦν καί οἱ διάδοχοι αὐτῶν εὐσεβεῖς βασιλεῖς κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας. Ἀλλά κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ Ζ' αἰῶνος ἡ ἔνδοξος καί πλουσία πόλις τῆς Ἀνατολῆς Ἱερουσαλήμ, τήν ὁποίαν ἡ γενναιοδωρία τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἀπό τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐπὶ τριακόσια ἔτη κατεκόσμησεν μέ μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καί φιλανθρωπικά ἰδρύματα, κλίνει τό αὐτῆς γόνυ ἔμπροσθεν τῶν ὀρδῶν τοῦ Πέρσου Βασιλέως Χορσρόη. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος, ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Περσῶν θριαμβικῶς, ἐπιστρέφει φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καί τόν ὑπὸ τῶν Περσῶν συληθέντα Τίμιον Σταυρόν, τόν ὁποῖον μεγαλοπρεπῶς ὑψώνει ἐπὶ τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ.

Ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν περσικῶν στρατευμάτων ἐκ τῆς βορείου Παλαιστίνης, τό νότιον μέρος αὐτῆς καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Τό ἔτος 635 ὑποκύπτει ἡ Δαμασκός, καί αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Παλαιστίνης παραδίδονται ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης διὰ συνθήκης. Αἱ λεγεῶνες τοῦ Ἡρακλείου τρέπονται εἰς φυγὴν. Τόν Νοέμβριον τοῦ ἔτους 636 κατὰ τὴν ἐσχάτην μάχην πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἰαρμούκ μεταξύ Βυζαντινῶν καί Ἀράβων, τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ἐνίκηθησαν κατὰ κράτος καί διεσκορπίσθησαν. Αἱ συνεχεῖς ἦτται τοῦ Ἡρακλείου ἠνάγκασαν αὐτόν, ἵνα ἐγκαταλείψῃ τὴν Συρίαν καί τὴν Παλαιστίνην καί ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Φοβούμενος δέ, μήπως ἐν τῷ μεταξύ καμθῇ ἡ ἀντίστασις τῆς Ἱερουσαλήμ, ἠθέλησε νὰ σώσῃ τουλάχιστον τόν Τίμιον Σταυρόν, τόν ὁποῖον μέ τόσον μόχθον ἐπανέκτησε. Παρέλαβε τόν Τίμιον Σταυρόν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου, τόν ὁποῖον πρό πέντε μόλις ἔτων παρέδωκεν εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν, καί κατηθύνθη διὰ ξηρᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. «Ἡράκλειος», γράφει ὁ χρονογράφος Θεοφάνης, «τὴν Συρίαν καταλιπὼν ὡς ἀπελπίσας, ἄρας καί τὰ Τίμια Ξύλα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπήει».

Ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος προητοίμασε τὴν πόλιν διὰ τὴν ἀντίστασιν της. Ἡ πολιορκία διήρκεσε τέσσερις μῆνας, ἀλλὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ μέχρι τέλους ἄμυνα. Αἰσθανόμενος ὅτι πᾶσα ἐλπίς ἀπώλετο καί ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος οὐδεμίαν βοήθειαν ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ, προετίμησεν τὴν ἐκουσίαν παράδοσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὑπὸ τόν ὅρον νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως ὁ ὑπατος ἡγέτης τῶν Ἀράβων Χαλίφης Ὁμάρ Χατάπ, ἀνὴρ τοῦ ὁποίου ἡ μετριοπάθεια ἦτο γνωστή, ἵνα παραλάβῃ τὴν πόλιν καί προσυπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως, διὰ νὰ λάβῃ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεῖχον οἱ Ἄραβες εἰς τὰς χριστιανικὰς πόλεις ποὺ παρεδίδοντο ἐκουσίως.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (911-959) ἀναπτύσσοντας σαφέστερα τὰ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ἱερουσαλήμ εἰς τόν ὑπατον ἡγέτην τῶν Ἀράβων, Χαλίφην Ὁμάρ Χαττάπ, διὰ συνθήκης, ἐπαινεῖ τόν θεῖον ζῆλον, τὴν περίνοιαν καί πρόνοιαν τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου διὰ τοὺς ἁγίους Τόπους, διότι παρέδωσε τὴν πόλιν οὐχί εἰς τοὺς στρατηγούς, ἀλλὰ εἰς αὐτόν τόν Χαλίφην προσωπικῶς, προσκαλῶν αὐτόν ἐκ Μεδίνης, πρὸς πλήρη ἐξασφάλισιν ἐν τῷ μέλλοντι, τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Παλαιστίνης.

Προηγῆθη τῆς μεταξύ τῶν δύο ἀνδρῶν συνθήκης, γενικὴ προκήρυξις τοῦ Χαλίφου πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία ἐγράφη κατὰ τό 15^{ον} ἔτος τῆς Ἑγείρας. Ἡ προκήρυξις αὕτη ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς κατοίκους πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ἀντὶ ἐτησίου κεφαλικοῦ φόρου (δζιδζιά), καθὼς διασώζει ἐν τοῖς περιφήμοις χρονικοῖς αὐτοῦ ὁ Ἄραψ ἱστορικός καί νομοδιδάσκαλος Ἐλ Ταμπαρῇ

(839-922 μ.Χ.).

Εἰς τὴν προκήρυξιν αὐτὴν γίνεται ἀπαρίθμησις ὅλων τῶν δικαιωμάτων πάντων τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλὴμ. Αἱ ἐκκλησίαι δὲν θὰ καταληφθοῦν, οὐδέ θὰ ὑποστοῦν μείωσιν, οἱ σταυροὶ τῶν δὲν θὰ ἀφαιρεθοῦν, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν θὰ τιμωρηθῇ. Ἐπικαλεῖται στό τέλος διὰ τῆς προστασίας τοῦ θεοῦ, τοῦ Ἀποστόλου Του καὶ τῶν χαλιφῶν, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς προσφορᾶς, ἐφ' ὅσον καταβάλλεται ὑπ' αὐτῶν ὁ νενομισμένος φόρος.

Τό σύστημα αὐτό τῶν προκηρύξεων πρὸς τοὺς Χριστιανούς εἶχεν ἐφαρμόσει πρῶτον ὁ Προφήτης καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, Ἀμπού Μπεκίρ, Ὑμάρ, Ὑσμάν καὶ Ἀλῆ, καὶ εἶχε σταλεῖ ἤδη εἰς τοὺς χριστιανούς τῆς Συρίας, Παλαιστίνης, Αἰγύπτου ἀλλὰ καὶ ἄλλων χωρῶν. Τοιοῦτου εἴδους ἔγγραφα ἐπιβάλλει καὶ συνιστᾷ ὁ ἱερός νόμος τοῦ Ἰσλάμ, διὰ τῶν ὁποίων κηρύσσεται ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ δίδεται ὑπόσχεσις περὶ διαφυλάξεως ὅλων τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξήγησις τῆς κατακτήσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὸν ἱερόν αὐτῶν νόμον δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸν βίαιον ἐξισλαμισμόν. Τό σύστημα αὐτό τῶν προκηρύξεων ἠκολούθησαν οἱ Σελτζοῦκοι καὶ οἱ Ὀθωμανοί.

Ὁ νομομαθὴς Νικόλαος Ἐλευθεριάδης ἀναφέρει ὅτι ἡ διαφύλαξις ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν αὐτῶν τῶν προκηρύξεων βοηθᾷ τοὺς ἐρευνητάς, διὰ νὰ ἀντλήσουν πληροφορίας ἐκ σοβαρῶν πηγῶν διὰ τὴν θέσιν τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς μουσουλμανικὰς χώρας, συμπληρώνοντας ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Ὁρους Σινᾶ στήν οὐσία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, εἰ μὴ ἡ πανηγυρική προκήρυξις τοῦ Προφήτου πρὸς ἅπαντας τοὺς χριστιανούς.

Ἐφθασε, τῷ ὄντι, ὁ Χαλίφης εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν καὶ ἡ στιγμή τῆς συνθηκολογήσεως. Ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων ὁ μόνος ἀρμόδιος πρὸς διαπραγματεύεσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἦτο ἀναντιρρήτως ὁ Χαλίφης Ὑμάρ. Ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν ὅμως; Τὴν πολιορκηθεῖσαν Πόλιν εἶχον ἐγκαταλείψει αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαί, αἱ μόναι δικαιωματικῶς ἀρχαί τοῦ δημοσίου δικαίου πρὸς πραγματοποιήσιν διαπραγματεύσεων καὶ ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει νὰ ἀντιπροσωπεύσουν τὸν Αὐτοκράτορα κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης μετὰ τοῦ Χαλίφου.

«Ἀλλὰ διαφορετικὰ σκέπτεται τὸ Ἰσλάμ ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο», γράφει ὁ διάσημος νομομαθὴς Ν. Ἐλευθεριάδης. «Ἡ πολιτεία τοῦ Ἰσλάμ εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐπομένως ὡς Ἐκκλησία μόνο μέ τὴν Ἐκκλησία θὰ διαπραγματεύονταν τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης. Κατὰ τὸ Ἰσλάμ, ὁ Πατριάρχης ὡς ἀρχηγός τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἐπομένως ὁ πραγματικός καὶ φύσει Ἐθνάρχης τῆς φυλῆς τῶν Χριστιανῶν εἶναι ὁ μόνος πού τοὺς ἀντιπροσωπεύει καὶ μπορεῖ νὰ διαπραγματευθεῖ καὶ συνεννοηθεῖ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δικῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀρχὴ αὐτή, τὴν ὁποία ἀκολούθησε ὁ Χαλίφης Ὑμάρ Χατάπ, σύμφωνη μέ τίς ἀρχές τοῦ Κορανίου καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Προφήτου, βλέπουμε νὰ ἐφαρμόζεται πάντοτε σὲ ὅλες τίς παρόμοιες περιστάσεις, ὅπως καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης».

Ἡ συνθήκη τοῦ Χαλίφου Ὑμάρ ἔχει καὶ αὐτὸ τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα, ὅτι ἀποτελεῖ συνθήκην, ἡ ὁποία συνεφωνήθη οὐχὶ μόνον ὑπὸ τοῦ Χαλίφου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ συμβουλίου τῶν Ἀσχάμπ, εἶδος «μαθητῶν τοῦ Κυρίου», οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἐπιστήθιοι φίλοι καὶ ἀχώριστοι σύντροφοι τοῦ Προφήτου, καὶ ἡ ὁποία εἶχεν

έγκριθεῖ ὑπ' αὐτοῦ, καί τῆς ὁποίας ἡ ὑποχρεωτική ἰσχὺς δέν ἀφοροῦσε ἀποκλειστικῶς μόνον τό Ἀραβικόν κράτος, ἀλλὰ καί ὅλα τὰ Μουσουλμανικά Κράτη, τὰ ὑπάρχοντα καί τὰ ἐν τῷ μέλλοντι.

Πέντε ἔτη παρῆλθον ἀπό τόν θάνατον τοῦ Προφήτου καί δεκαπέντε ἀπό τήν φυγὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς Μέκκας τήν 17^{ην} Ἰουλίου τοῦ ἔτους 622 μέχρι τήν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης, καί δι' αὐτῆς πιστοποιεῖται γεγονός μεγάλης σημασίας διὰ τοὺς Χριστιανούς, ἐν ᾧ ὅτε εὐρίσκετο ἐν τῇ ζωῇ, εἶχεν ὁ ἴδιος παραχωρήσει τὰ ἴδια προνόμια διὰ τῆς συνθήκης Ὅρους Σινᾶ, θέτων τήν προσωπικήν αὐτοῦ σφραγίδα διὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Ἡ συνθήκη αὕτη ὑπῆρξεν ὁ κύριος ὁδηγὸς διὰ τόν Χαλίφην Ὁμάρ καί τήν παρευρισκομένην ὁμήγυριν τῶν Ἀσχάμπ.

Ἐπὶ τοῦ Ὅρους τῶν Ἐλαιῶν, ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλὴμ Σωφρόνιος ἐκπροσωπῶν τό «βασιλικόν γένος τῶν Ρωμαίων» διεπραγματεύθη μέ εὐνοϊκοῦς ὅρους τήν παράδοσιν τῆς Ἀγίας Πόλεως διὰ τοὺς χριστιανούς καί τὰ προσκυνήματα. Μόλις ἡ συνθήκη ὑπεγράφη καί ἔλαβεν αὐτὴν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης, ἡνοίγησαν αἱ πύλαι τῆς πόλεως διὰ τόν χαλίφην καί μετὰ τῆς συνοδείας τοῦ Πατριάρχου, εἰσῆλθον εἰς τήν Ἀγίαν Πόλιν.

Διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς ἀνεγνωρίσθη ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὡς ὁ ἐθνάρχης καί πνευματικὸς ἀρχηγὸς πάντων τῶν Ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῶν εὐρισκομένων ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Παλαιστίνης, τῶν ἀνηκόντων εἰς τό βασιλικόν γένος τῶν Ρωμαίων καί ὁ κυρίαρχος τῶν Ἱερῶν Προσκυνημάτων. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἀγίου Τάφου, καί ὁ τῆς Γεννήσεως ἐν Βηθλεέμ, καθὼς καί ἅπαντα τὰ Μοναστήρια, τὰ ὑπαγόμενα εἰς τήν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, ἐντὸς καί ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀσφαλίζονται καί καθίστανται ἀπαραβίαστα καί ἅπαντες οἱ προσκυνηταί, Φράγκοι, Κόπται, Ἀρμένιοι, Συριαῖνοι καί ἄλλοι ὑποχρεοῦνται νά ὑποτάσσονται εἰς τόν Πατριάρχην, καθεὶς δέ ἐξ αὐτῶν νά δίδῃ κατὰ τήν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἐνός δραμίου ἄργυρον, ἵνα διὰ τῆς περιέργου αὐτῆς φορολογίας ἀναγνωρίσῃ τόν ἰδιοκτήτην τῶν Ἀγίων Τόπων. Ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ ρητῶς χαρακτηρίζονται τὰ προνόμια τὰ ὑπὸ τοῦ Προφήτου δοθέντα, ὡς προνόμια δοθέντα εἰς ἅπαν τό βασιλικόν ἔθνος τῶν Ρωμαίων.

«Τό γάρ βασιλικόν ἔθνος ἔλαβε χάριν παρά τοῦ Τιμίου καί ἀγαπητοῦ Προφήτου, τοῦ παρά τοῦ θεοῦ ἀπεσταλμένου καί ἐτιμήθησαν οὗτοι καί τὰ προνόμια τῶν τῇ σφραγίδι τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρὸς καί ἐπρόσταξαν νά ἔχωσιν εὐνοίαν καί ἀσφάλειαν. Οὕτω λοιπόν καί ἡμεῖς οἱ πιστοὶ εὐεργετοῦμεν αὐτοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ εὐεργετήσαντος ἡμᾶς» .

Διὰ τῶν λόγων αὐτῶν περιτράνως ἀποδεικνύεται ὅτι ὄχι μόνον τό Ὅρος Σινᾶ διὰ τῆς συνθήκης τῆς δοθείσης εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ ἔλαβε τήν εὐνοίαν τοῦ Προφήτου, ἀλλὰ καί ἅπαν τό βασιλικόν ἔθνος τῶν Ρωμαίων. Ἡ συνθήκη λοιπόν τοῦ Ὁμάρ Χατάπ χαρακτηρίζεται ὡς ἐρμηνευτική πρᾶξις, ἡ ὁποία ἐρμηνεύει μέ αὐθεντικόν τρόπον καί ἐπεξηγεῖ τήν συνθήκην τοῦ Προφήτου Μωάμεθ, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχεν ἐπιθέσει τήν σφραγίδα τῆς «τιμίας χειρὸς του» καί γίνεται ἀπαρχὴ καθεστῶτος, τό ὁποῖον ἐγένετο σεβαστόν καί ἐτηρήθη εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας ὑπὸ πάντων τῶν Μουσουλμάνων, Ἀράβων καί Ὀθωμανῶν.

Τό καθεστῶς τό δημιουργηθέν ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἀχτιναμέ, ἡ συνθήκη τοῦ Χαλίφῃ Ὁμάρ Χατάπ, ἐγένετο ἡ μεγάλη καί κυρία βάσις τῆς διεθνοῦς ἰσχύος ἐμπεδώσεως καί κύρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ διοίκησις τῶν μωαμεθανῶν ἡγεμόνων καί σουλτάνων, ἡ συμπεριφορὰ των πρὸς χριστιανικοὺς λαοὺς πού ἐκυβέρνην, καί οἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰ χριστιανικά κράτη τῆς Ἀνατολῆς

καί κυρίως πρός τό Βυζαντινόν, τοῦ ὁποίου διαδόχους ἐθεώρουν τούς ἑαυτούς των οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ὁσμάν μετά τό 1453.

Ὁ Μέγας Χαρτοφύλακας τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καί Ὑπομνηματογράφος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, Μανουήλ Γεδεών, εἰς τό ἔργον αὐτοῦ «ΒΡΑΧΕΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΗΜΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ», τυπωθέν τῷ ἔτει 1909 ἐν τῇ Πόλει, περιγράφει τά δίκαια καί προνόμια τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τήν Βυζαντινήν Περίοδον καί προσθέτει ὅτι κατάστασις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ὑπό τούς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας συνεχίζεται σχεδόν ὑπό τὰς σουλτανικάς δυναστείας.

Πρό τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τοῦρκοι σουλτᾶνοι ἦσαν ἤδη κύριοι πολλῶν μερῶν τῆς ὑπὸ τούς βυζαντινοὺς Ἀνατολῆς, καί αὐτὴν τήν συμπεριφορὰν πού εἶχον ἐνστερνιστεῖ πρός τούς Ἕλληνας καί τούς χριστιανούς οἱ πολυὺνυμες ἀνά τήν Ἀσίαν τουρκικές καί προηγουμένως ἀραβικές δυναστεῖες, τήν ἰδίαν ἀπεδέχθησαν οἱ προπάτορες τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ, ἀλλὰ καί αὐτός καί οἱ διάδοχοι αὐτοῦ.

«Περιττόν, ἵνα ἐπανατυπώσωμεν ἐνταῦθα», λέγει ὁ Μανουήλ Γεδεών, «τό περιλάλητον ἔγγραφον ἐκεῖνο τοῦ Ὁμάρ Χατάπ, τόν Ἀχτιναμέν, τοῦ 637, δοθέντα τῷ τῆς Ἀγίας Γῆς Πατριάρχῃ Σωφρωνίῳ, παραδόντι τῷ Ὁμάρ τήν Ἀγίαν Πόλιν, καθ' ὃν ἔδιδε «πᾶσαν ἐμπιστοσύνην ἐπ' αὐτῶν καί ἐπὶ τῶν ναῶν αὐτῶν καί ἐπὶ πάντων τῶν τήν αὐτῶν δεσποτείαν προσκυνημάτων».

Ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Πορθητής, συνεχίζων τὰς παραδόσεις τῶν πρό αὐτοῦ σουλτάνων καί σεβόμενος παρελθόν ὀκτακοσίων ἐτῶν, κατὰ τήν διάρκειαν τῶν ὁποίων πλεῖστοι Μωαμεθανοὶ ἡγεμόνες ἐσεβάσθησαν τά ἐκκλησιαστικά προνόμια καί δίκαια, τά ἀπεδέχθη ὅπως καί οἱ διάδοχοί του, ἐξ αἰτίας καί τοῦ πρός αὐτόν σεβασμοῦ τους, εἶτα δέ, διὰ διεθνῶν συνθηκῶν ἐκύρωσαν τήν ἐξάσκησιν καί λειτουργίαν ὅλων τῶν δικαίων, πού ἀναφέρονται εἰς τὰ Βεράτια τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν καί τῶν Ἀρχιερέων.

Ἄπαντες οἱ Μητροπολῖται καί Ἐπίσκοποι τῶν κυριευμένων ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Μωαμεθανῶν καί Ὀθωμανῶν ὕστερον χωρῶν, εἶχον ἅπαντα τά ἐκκλησιαστικά αὐτῶν δίκαια καί τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ χειροτονία Ἀρχιερέων ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καί ἡ ἀποστολή των εἰς τὰς χώρας αὐτάς. Οὐδέποτε δέ ἐτέθη ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ἡ ὑπὸ τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κανονικὴ αὐτῶν ὑποταγή. Ἐν παντί τόπῳ ἀνεγνωρίζοντο τά δίκαια αὐτά καί οὐδέν ἐμπόδιον δέν ἔθετον οἱ σουλτᾶνοι εἰς τήν ἐξάσκησιν τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ὁ πρωθιεράρχης εἶχε τήν ἔδραν του εἰς πρωτεύουσαν ξένου κράτους, τοῦ Βυζαντινοῦ δηλονότι, καί ἐκ τῆς ὁποίας ἐξασκεῖτο ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ εἰς ἐπαρχίας ὑποκειμένας εἰς σουλτάνους οὐχὶ πάντοτε φιλικὰ προσκειμένους πρός τούς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας.

Ὁ σεβασμός τῶν σουλτάνων πρός τούς Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχας ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς στάσεως αὐτῶν ἐναντι τῶν Μητροπολιτῶν ἐκείνων τῶν πόλεων, ἐνθα ἐγκαθίστων τά βασιλεία αὐτῶν. Ἐν ᾧ εἶχον καταστήσει πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των ἀπὸ τό ἔτος 1328 τήν Προῦσαν καί ἀπὸ τό ἔτος 1361 τήν Ἀδριανούπολιν, οὐδέποτε ἀπαίτησαν ἀπὸ τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην ἀνεξάρτητοποίησιν οἱ Μητροπολῖται Προῦσης καί Ἀδριανουπόλεως. Ἀπεναντίας, ὁ Μητροπολίτης Προῦσης Νικόλαος καλεῖται συνοδικός εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τό ἔτος 1327 μέχρι καί τό ἔτος 1331 καί ἕτερος Μητροπολίτης Προῦσης συνοδικός τό ἔτος 1347. Ἐπίσης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Φιλόθεος, χειροτονεῖ τόν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1356 τόν

Μητροπολίτην Ἀνδριανουπόλεως, καί ἐν συνεχείᾳ καλεῖ αὐτόν συνοδικόν μέχρι τό ἔτος 1367. Κατά τό ἔτος 1401 ἐκλέγεται καί ἕτερος Ἀδριανουπόλεως. Διαμένουν ἀμφότεροι, Προύσης δηλαδή καί Ἀδριανουπόλεως, διαρκῶς σχεδόν εἰς πρωτεύουσας ξένου κράτους, καί οἱ σουλτᾶνοι τό ἀποδέχονται, διότι ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας, καί με τό αὐτό πνεῦμα ἐπέτρεπον καί Ἀρχιερεῖς ἄλλων πόλεων τῆς δεσποτείας των, ἵνα μεταβαίνωσιν εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν ὡς μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὑπερβαίνων ἅπαντας τούς πρό αὐτοῦ σουλτάνους, ἀλλά καί τούς μετ' αὐτόν, ἐπιθυμῶν δέ ἵνα κηρύξῃ τόν ἑαυτόν αὐτοῦ ὑπερασπιστήν τῆς πίστεως τῶν ὑπηκόων του, ὁ Μουράτ ὁ Β' διέταξεν ὅλους τούς ὑπ' αὐτόν Ὀρθοδόξους καί Ἑλλήνας ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Θεσσαλίᾳ καί Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἵνα μή ἀποδεχθῶσιν τήν ἀπόφασιν τῆς Φλωρεντιανῆς Συνόδου τό ἔτος 1439.

Σεβαστά καί ἀνεπηρέαστα ἐθεώρει τά δίκαια τῆς Ἐκκλησίας ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητής, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη προστάτης τῶν Πατριαρχικῶν Δικαίων, τιμῶν τήν Ἐκκλησίαν καί τό Γένος, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου, συγκρατῶν καί τά ἐπί τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν προνόμια τῆς Ἐκκλησίας. Λέγεται ὅτι κατά τήν συνθήκην μετὰ τῶν Ἑνετῶν ἀπαίτησε τήν ἀναγνώρισιν τῆς πνευματικῆς ἐξαρτήσεως τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῆς Βενετίας ἀπό τήν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν.

Ὁ σύγχρονος τοῦ Πορθητοῦ Γεώργιος Φραντζῆς μαρτυρεῖ ὅτι τῷ Πατριάρχῃ Γενναδίῳ Σχολαρίῳ ἐδόθησαν «ἐγγράφως προστάγματα μετ' ἐξουσίας Βασιλικῆς ὑπογεγραμμένης κάτωθεν», ἀκολουθοῦντες τήν παλαιάν τάξιν τῶν παρελθόντων ἐμίρηδων καί σουλτάνων, οἱ ὁποῖοι ἐχορήγουν τοῖς Ἀρχιερεῦσι τῶν ἐπαρχιῶν τους συστατικά γράμματα ἢ βεράτια, γεγονός τό ὁποῖον ἀναφέρει καί ὁ ἐπίσημος Ἱστοριογράφος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Ἰωσήφ Χάμμερ.

Ἡ ὀνομασία *βεράτιον* ἀναφέρεται ἐν τῇ «Πατριαρχικῇ Ἱστορίᾳ Κωνσταντινουπόλεως» πρώτην φοράν κατά τήν ἐκλογήν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Θεολήπτου τοῦ Α' τοῦ ἀπό Ἰωαννίνων, «καί τῆς ὥρας ἔλαβε τό μπαράτιον καί ἦλθεν εἰς τήν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν», κατά τό ἔτος 1513. Τά βεράτια ἀνανεοῖντο κατά τήν ἄνοδον εἰς τόν θρόνον τῆς Αὐτοκρατορίας νέου σουλτάνου. Ρητῶς δέ ἀνεφέρετο ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ Πατριάρχης «κατά τήν πίστιν Του νά ὀρίζῃ, καί νά κρίνῃ Μητροπολίτας, Ἀρχιεπισκόπους, Ἱερεῖς, καί πάντα ἄνθρωπον Ρωμαῖον καί Ἐκκλησίας καί Μοναστήρια, καί ὁποῖος φανεῖ ἐνάντιος τοῦ μπαρατίου αὐτοῦ, νά παιδεύηται μεγάλως παρά τῆς Βασιλείας Μου. Λαβὼν δέ τόν βασιλικόν μπαράτιον, ὁ Πατριάρχης καθέζεται εἰς τόν Πατριαρχικόν θρόνον Αὐτοῦ, ὡς κύριος καί δεσπότης τῆς Οἰκουμένης καί κρίνει καί ἀποφάσεις ποιεῖ καί τίμια Πατριαρχικά Γράμματα οἱ χριστιανοί ἐπαίρνουν εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν. Καί ἔχουν τό βέβαιον εἰς ὅλην τήν Οἰκουμένην καί ἄλλα ὅμοια ποιεῖ, κατά τήν δεσποτείαν καί ἐξουσίαν, ἥνπερ ἔχουν οἱ Πατριάρχαι».

Αἱ συνθήκαι τοῦ «Προφήτου» καί τοῦ Χαλίφου Ὁμάρ περιέχουσιν ἐν ἑαυταῖς τόν τύπον τῆς ἐκτελέσεως καί συνάμα καθορίζουσι τήν ἰσχύν αὐτῶν μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου, φέρουσαι χαρακτῆρα θρησκευτικόν καί ἐκκλησιαστικόν καί κανονίζουσαι τὰς σχέσεις οὐχί Κράτους πρὸς Κράτος ἀλλ' Ἐκκλησίας πρὸς Ἐκκλησίαν, καθ' ἣν ὅμως εὐρυτάτην ἔννοιαν ἐννοεῖ τήν Ἐκκλησίαν τό Ἰσλάμ, περιλαμβάνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἔννοιαν τῆς Πολιτείας ἢ τοῦ Κράτους.

Καί τόν καθορισμόν τῶν σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὀρίζει τό Ἰσλάμ δυνάμει τῶν

συνθηκῶν τούτων, ὡς γενόμενον καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Θεοῦ τοῦ νομοθέτου, πᾶσαν δέ παράβασιν χαρακτηρίζει ὡς παράβασιν αὐτῆς ταύτης τῆς Διαθήκης τοῦ Θεοῦ, καί ὁ παραβάτης ἐπισύρει τήν τιμωρίαν Αὐτοῦ καί ἐν τῇ παρούσῃ καί ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ.

Τοιοιτοτρόπως τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον διά τῆς εὐεργετικῆς αὐτῆς ιδιαιτερότητος τοῦ Ἰσλάμ κατώρθωσεν, ἵνα ἀνέλθῃ κατά τούς σκοτεινοὺς αἰῶνας τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας τόν νέον Γολγοθᾶν, φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων του τόν μαρτυρικόν σταυρόν τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ἕως τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἐναντίον τοῦ φρικτοῦ κατακτητοῦ, διαφυλάξαν τήν ἱεράν παρακαταθήκην αὐτῆς καί παραδόσαν αὐτήν σώαν εἰς ἅπαντας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐν συνεχείᾳ, πάντοτε δέ τῆς συμμετοχῆς του, ἐπραγματοποίησαν ὄνειρον τεσσάρων αἰώνων.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπῆρξε πέραν τῶν ἄλλων καί ὁ φύλαξ τῆς συνειδήσεως τῆς Ρωμηοσύνης.

Κατακλείοντας τήν σύντομον αὐτήν εἰσήγησιν, ἀναφέρομεν τήν φράσιν σπουδαίου Ἑλλήνου σοφοῦ:

«Οὐδεὶς λαός, ὁ ὅποῖος φοβᾶται τήν ἀλήθειαν δύναται νά ὑψωθῇ». Καί ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται εἰς τήν ἀποδοχήν, παρά ὠρισμένων Νεοελλήνων, οἱ ὅποιοι πεισμόνως κατηγοροῦν τήν Ἐκκλησίαν, ὅτι οὐδέν ἔπραξεν ὑπέρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, μᾶλλον δέ ὑπῆρξεν πολέμιος αὐτῆς. Ἀλλ' ὅμως ὅπως λέγει ἡ Γραφή: «ἅν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται».

Ἀρχιεπίσκοπος Ἀνθηδῶνος κ. Νεκτάριος.

